

Fra unngå til hvordan

Om hvordan omtale selvmord i mediene

4.9-utvalgets innstilling til Norsk Presseforbunds styre,
Pressens Hus, Oslo - 16. juni, 2023

Dagens 4.9

Vær varsom ved omtale av selvmord og selvmordsforsøk.

Unngå omtale som ikke er nødvendig for å oppfylle allmenne informasjonsbehov.

Unngå beskrivelse av metode eller andre forhold som kan bidra til å utløse flere selvmordshandlinger.

Bakgrunn

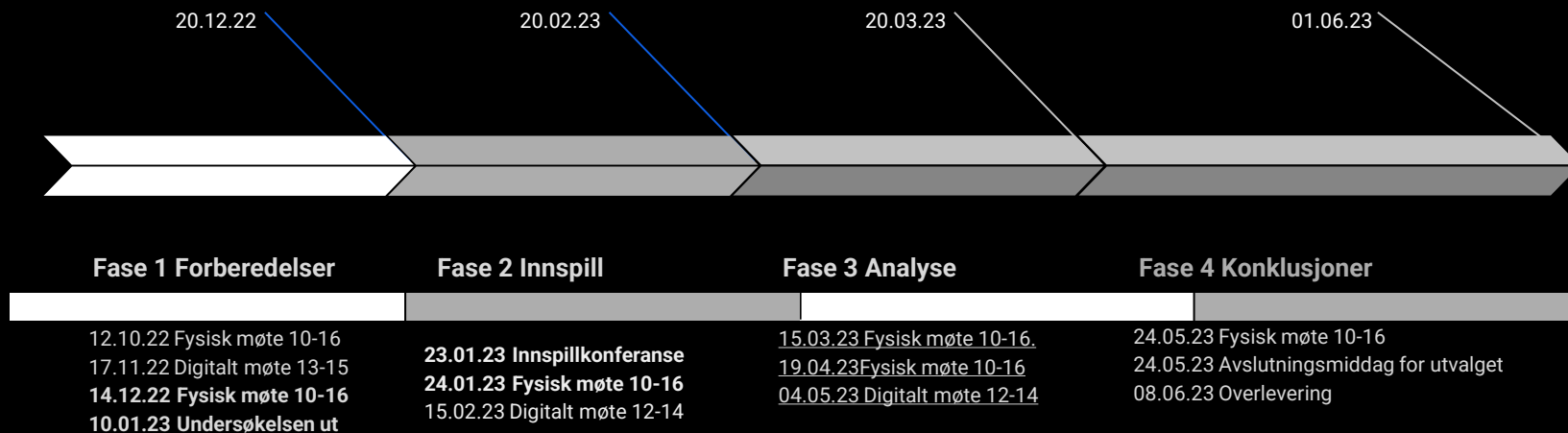
- I mars 2022 besluttet styret i Norsk Presseforbund å nedsette to utvalg for å vurdere endringer i Vær Varsom-plakaten.
- Ett av utvalgene fikk i oppdrag å vurdere behovet for endringer i punkt 4.9 - om omtale av selvmord.
- Utvalget ble utnevnt i august og startet arbeidet i oktober 2022. Innstilling overleveres i juni 2023.

Mandat

Utvalget bes om å gjøre en vurdering av om det er behov for endring av Vær Varsom-plakatens 4.9, og legge frem eventuelt forslag om dette.

- *Utvalget bør innhente informasjon om presseetisk regelverk og praksis på feltet fra andre selvjustisordninger.*
- *Utvalget bør ha utstrakt kontakt med fagmiljøer innen feltet, og hente innspill fra disse.*
- *Utvalget kan også vurdere eventuell endring av andre punkt i VVPs kapittel 4, dersom det er naturlig i forlengelsen av evnt. forslag til endring av VVP 4.9.*
- *Utvalget leverer rapport med eventuelt endringsforslag til NPs generalsekretær.*

Arbeidet

Fakta

Selvmordstallene i Norge ligger stabilt høyt. I 2021 var det 658 selvmord i Norge.

482 av dem var menn, 176 var kvinner, og 39 var under 20 år. Selvmord blant unge jenter øker.

Antall årlige selvmordsforsøk er omtrent ti ganger så mange som gjennomførte selvmord.

Omtale av selvmord i mediene har firedoblet seg siden 2007. I 2001 ble selvmord omtalt 2000 ganger. I 2021 ble det omtalt 8000.

Det er ikke grunnlag for å si at økt omtale i redaktørstyrte medier har ført til flere selvmord.

4.9 idag

- 1936: «Selvmord, selvmordsforsøk eller sinnssykdom bør ikke omtales uten i helt ekstraordinære tilfeller»
- 1975: «Selvmord og selvmordsforsøk skal som hovedregel ikke omtales.»
- 2006: «Vær varsom ved omtale av selvmord og selvmordsforsøk. Unngå omtale som ikke er nødvendig for å oppfylle allmenne informasjonsbehov. Unngå beskrivelse av metode eller andre forhold som kan utløse flere selvmordshandlinger.»

PFU-fellelser

- | Fra punkt 4.9 ble endret i 2006 og fram til mai 2023 har antall klager på saker om selvmord vært 22.
- | I ti av disse sakene har PFU konkludert med fellelse på 4.9.
- | I fem av sakene ble mediet også felt på VVP 4.6, og i to av sakene også på 4.1.
- | Utover de ti fellelsene på 4.9, er det også seks fellelser som gjelder omtale av selvmord, men der PFU har begrunnet fellelsen i andre punkt (4.6, 4.1 og 4.12).

Andre land

- Lignende regelverk i Norden, Storbritannia og i Tyskland. Hensynet til de pårørende og den enkeltes privatliv fremholdes, men Finland har ikke et eget selvmordspunkt.
- Både Danmark og Finland er i ferd med å endre sine retningslinjer. I Sverige har man fått laget en sjekklister ved selvmordsomtale. Man er lite spesifikk på omtale av metode. Men i Tyskland og Storbritannia er man opptatt av smittefare.
- Det er utarbeidet flere veiledere i andre land – de har fellestrekk med veilederen fra Norsk Redaktørforening, også WHO har laget en veileder.

Undersøkelsen

Utvalget ønsket å undersøke hypotesene i form av en undersøkelse blant norske redaktører og journalister.

- Tre av fire mener at vi bør ha et eget punkt om selvmord i Vær Varsom-plakaten (VVP).
- De fleste av disse mener at dagens VVP 4.9 bør endres fordi formuleringene skaper usikkerhet.
- Én av tre dekker sjelden selvmord fordi de er usikre på presseetikken
- Lokalaviser minst usikre – men omtaler også selvmord minst.
- Undersøkelsen viser en sammenheng mellom usikkerhet om formuleringene i punkt 4.9 og at redaksjonene er restriktive i sin dekning av samfunnsproblemet.

Innspillsrunden

I januar gjennomførte utvalget et to dager langt innspillsmøte

- Fortsatt behov for et eget punkt i VVP om omtale av selvmord og selvmordsforsøk.
- Helsefaglige instanser og psykologiske fagmiljøer ønsker en mer restriktiv ordlyd.
- Pårørendeorganisasjoner og hjelpetjenester er mer positive til omtale av enkeltsaker, men er opptatt av at det skjer i forståelse med etterlatte.
- Redaktørene mener at dagens formuleringer i punkt 4.9 flere steder er for lite konkrete.

Inspillsrunden

- VVP må ikke hindre omtale, men balansere viktigheten av å omtale samfunnsproblemet og hensynene som må tas.
- Omtale bør alltid ha med info om hvor søke hjelp, fremheve fakta, nøkternt og respektfullt
- Særlig de siste to setningene i dagens 4.9 er utfordrende
- Fokus på veiledning - ønsket av alle miljøer

Smittefaren

- Generelt beskrives smittefaren ved selvmord i samfunnet som lav, anslagsvis 5 %, alle smittefaktorer inkludert.
- Smitteeffekten er den viktigste innvendingen mot omtale av selvmord. Det er ikke forsket på smitteeffekten av omtale av selvmord i norske eller nordiske medier.
- En metastudie viser at risikoen for selvmord økte med 13 prosent i perioden etter at pressen rapporterte om et kjendis-selvmord. Flere internasjonale studier viser sammenheng mellom selvmord og sensasjonelle, glorifiserende eller detaljert beskrevne kjendisselvmord
- En tydelig smitteeffekt i sosiale medier avdekkes i boken «Det skjulte nettverket – farlige forbindelser mellom unge på nett» (Moland, 2021).

Konklusjon:

Det er behov for et eget punkt, men det bør endres

- Etter utvalgets mening er det fortsatt behov for et eget punkt. Spørreundersøkelsen viser at 8 av 10 som hadde mening, mener det.
- Også de helsesfaglige miljøene og de berørte ønsker et punkt.
- Det er behov for endring. Spørreundersøkelsen og innspillene har bekreftet utvalgets hypoteser om usikkerhet rundt formuleringene i dagens punkt.
- Smittefarens plass har en for stor og uspesifisert plass i dagens 4.9.

Konklusjoner:

Punkt 4.9 må anwise ikke advare

- Vår intensjon har vært å gi en retning, fra unngå til hvordan.
- Utvalget er opptatt av betydningen av en **nøktern omtale, hensynet til de direkte berørte, omtale på et tidlig tidspunkt, og at varsomhet ved omtale av metode og sted, må ha høy aktsomhet.**
- Ved å ta berørte inn i 4.9 om selvmordsdekning kan man unngå dobbeltfellelser.
- Med begrepet “berørte” ønsker man å ta inn at det også er andre enn nære pårørende som skal hensyntas. Det kan også være nære venner, i enkelte tilfeller også hjelpepersonell.

Konklusjoner:

Også 4.3 foreslås endret

- Norsk Presseforbund ga utvalget i oppdrag å vurdere en endring av andre punkt i Vær varsom-plakatens kapittel 4 om publiseringsregler, dersom det var naturlig.
- Utvalget foreslår at setningen «Vis hensyn til avdødes ettermæle» legges til i punkt 4.3 om å vise respekt for folks privatliv etc.
- Ved økt åpenhet i omtale av selvmord kan det være på plass med en bevisstgjøring av hensynet til avdøde.

Utvalgets forslag:

Nytt punkt 4.9

Nåværende punkt:

Vær varsom ved omtale av selvmord og selvmordsforsøk. Unngå omtale som ikke er nødvendig for å oppfylle allmenne informasjonsbehov. Unngå beskrivelse av metode eller andre forhold som kan bidra til å utløse flere selvmordshandlinger.

Nytt punkt:

Ved omtale av selvmord og selvmordsforsøk er det god presseskikk å vektlegge en nøktern fremstilling. Vis hensyn til de som er direkte berørt. Vær varsom ved omtale på et tidlig tidspunkt. Ved beskrivelse av metode og sted kreves høy aktsomhet.

Utvalgets forslag:

Nytt punkt 4.3

Vis respekt for menneskers egenart og identitet, privatliv, etnisitet, nasjonalitet og livssyn. Vær varsom ved bruk av begreper som kan virke stigmatiserende. Fremhev ikke personlige og private forhold når dette er saken uvedkommende.

Nytt tillegg:

Vis hensyn til avdødes ettermæle.

Forslaget oppsummert

Utvalget mener at det nye punktet åpner for mer omtale av selvmord og selvmordsforsøk i tråd med økt åpenhet i det norske samfunnet.

Forslaget gir en tydeligere veiledning om hvordan selvmord og selvmordsforsøk kan omtales.

Gjennom den nye ordlyden fremholdes det at omtale av selvmord skal ha en nøktern omtale der man tar hensyn til de direkte berørte og viser særlig varsomhet når det gjelder omtale på et tidlig tidspunkt.

Dersom beskrivelse av metode og sted skal omtales, må det utvises høy aktsomhet.

Det foreslås at Norsk Journalistlag og Norsk Redaktørforening utarbeider en ny oppdatert veileder for omtale av selvmord.

Utvalget

Erik H. Sønsteli, Oppland Arbeiderblad -
utvalgsleder

Anders Lie Brenna, EnergyWatch

Annemarte Moland, Aftenposten

Ann-Inger Borstad, Adresseavisen

Per-Arne Kalbakk, NRK

Reidun Kjelling Nybø, Norsk
Redaktørforening

Trond Idås, Norsk Journalistlag

Trude Hansen – NP-sekretariatet

Takk

- Til Norsk Presseforbund for oppdraget
- Til de som har kommet med synspunkter og innspill
- Til alle som har bidratt med bistand

4.9-utvalget - Oslo 8. juni, 2023

Spørsmål kan rettes til fireniutvalget@gmail.com eller utvalgsleder Erik H. Sønsteli, e-post erik.sonsteli@amedia.no